

Н. М. Сіранчук

З О Ш И Т

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ
УРОКІВ МОВЛЕННЯ

Скарбничка рідного слова

4 клас

Київ – 2017

*Цей зошит про мову і мовлення. Про рідну українську мову та мовлення.
Без них неможливе наше життя. Саме мова, рідне слово зігривають нас
ласкою і теплотою, веселять жартом, розповідають казки, відкривають
перед нами сторінки цікавих книг.*

До уваги вчителів !

Зошит слугує для роботи на компетентнісно орієнтованих уроках мовлення або факультативних заняттях із української мови. Завдання, які запропоновано, уможливають навчання дітей розуміти і будувати висловлювання різних видів: розповідь, опис, міркування. А також сприяють збагаченню словникового запасу четвертокласників словами різних тематичних груп, виражальними засобами мови. Найактуальніше представлено найпростіший жанр висловлювання – розповідь.

Учням запропоновано колективно побудувати розповідь або казку за серією малюнків, опорними словосполученнями. Оволодіння різними за складністю типами мовлення урівноважується допомогою вчителя, ступенем самостійності і творчості учнів.

Усні висловлювання на початковому етапі оволодіння процесом творення тексту є основою формування навичок письмового мовлення. Розвиток цих форм монологічного мовлення перебувають у постійному взаємозв'язку. Ефективність такого підходу досягається тематичною близькістю усних і письмових вправ.

Казковий герой Мудра Сова допоможе створити на уроці ігрову атмосферу, а умовні позначення — швидко орієнтують у способі виконання завдань.

Умовні позначення:

— прочитай

— поміркуй

— розкажи

— запиши

— попрацюй із словником

Урок 1. ВОСЕНИ

1. Розгляньте малюнок. Що ви на ньому бачите? А що ще крім цього? З ким чи з чим можна порівняти берізку? Які у берези гілочки? (*Тоненькі, гнучкі, як коси*) Який стовбур? (*Вкритий білою корою*) Що ви відчуваєте дивлячись на цю картину? Як можна назвати цю картину?

2. Прочитайте текст. Підкресліть слова вжиті у переносному значенні. Придумайте заголовок до тексту.

Була тепла ясна осінь. Осіннє повітря було прозоре, тихе. На заході, під безхмарним небом, стояло велике золоте сонце. Під його косим промінням золотом сяяло жовте листя лип та беріз. Зеленіли темним листом крилаті яблуні, рожевіли делікатними сутіннями груші. На вербах листя порідшало, поблідло, і здавалося здалеку, що верби тепер лише розвиваються, як напровесні. Сухе листя дощем спадало з дерев, черкалось об гілочки й шелестіло. Під ногами шелестіли цілі замети сухого, покрученого листя.

(За М. Коцюбинським)

3. Спробуйте стисло переказати текст за планом. Використовуйте підказку Мудрої Сови.

Підказка

Яка пора року настала?	Делікатний, сутінь, крилатий, осіннє, проміння, здалеку, напровесні, безхмарний, рожевіти, зеленіти, порідшати.
Які зміни сталися в природі?	Повітря, небо, жовте листя дерев, порідшало листя на вербах
Що сталося з сухим листям?	Спадало, черкалось, шелестіло.

4. У тлумачному словничку на ст.53 прочитай значення слова **делікатний**. Усно склади декілька речень із цим словом.

5. Напишіть переказ тексту в зошит. Введіть у переказ опис осінньої берізки.

Урок 2.

БЕЗ ВІРНОГО ДРУГА ВЕЛИКА ТУГА

1. Прочитайте. Придумайте заголовок до тексту. Як ви розумієте значення слова «вірний»?

Ігор зазирнув через паркан і побачив невеличкого хлопчика, який тягнув за мотузку рябеньке цуценя. Воно жалібно скиглило. Ігор не витримав. Він перестрибнув через паркан і став перед хлопчиком.

— Навіщо мучиш?

Хлопчик здивовано подивився на Ігоря і сказав, що цуценя завтра кудись занесуть, щоб додому не потрапило.

На прохання Ігоря Тимко (так звали хлопчика) погодився віддати йому цуценя. Ігор назвав його Вірним.

Минув час, і Вірного не можна було пізнати. Він швидко опановував науку. Коли Ігор кидав далеко в річку м'яч і кричав собаці «взяти», то Вірний кидався у воду і швидко-швидко перебирав лапами, аж поки не хапав м'яч зубами і не виносив його на берег.

Вірний носив піджак Ігоря, без дозволу не чіпав їжі, не ганявся за курчатами, як інші собаки.

Минуло літо, настав час їхати до міста. Тато приїхав за ними на машині. Коли машина була навантажена речами, батько подав команду сідати. Ігор ніяк не міг розстатися з своїм другом. Тьотя Оля заспокоювала Ігоря, обіцяючи доглядати Вірного.

Заплаканий Ігор сів у машину. Загудів мотор, курява застелила шлях. Тьотя Оля пішла в хату, а Вірний щодуху мчав вулицею, на ходу нюхаючи землю. Він довго біг степовою дорогою. А в цей час Ігор забився в куток машини і гірко плакав. Мати зітхала, гладила його по голівці...

Машина зупинилась. Ігор виглянув у задне віконце і радісно скрикнув:

— Він! Він! Дивіться!

По шляху мчав Вірний туди, де зупинилась машина.

(За М. Чабанівським)

2. У тлумачному словничку на ст.53 прочитай значення слова **вірний**. Усно склади декілька речень із цим словом.

— Про кого можна сказати – невірний? Як ви розумієте прислів'я: «В лиху годину пізнаєш вірну людину»?

3. Розгляньте малюнок. Що ви на ньому бачите? А що ще, крім цього? Де це відбувається? Коли це відбувається? Що ви тут бачите такого, що дозволяє вам так говорити? Як може називатись цей малюнок? Що ви відчуваєте дивлячись на цей малюнок?

— Розкажіть, що трапилось від імені хлопчика чи рибалки, що спостерігав за цією подією на березі річки. Використовуйте підказку Мудрої Сови.

Підказка

План	Опорні словосполучення
Зачин Миколка задумав порибалити	Хлопець плавати не вмів; узяв човна; швидко погріб веслами.
Основна частина У човні діра	Аж раптом; швидко наповнювала човен; хлопчик стрибнув і відчув, як вода тягне його на дно.
Кінцівка Рятівник Бровко.	Плив на допомогу, рятівний круг, врятувались, щасливий хлопчик і вірний Бровко.

4. Запишіть складене оповідання користуючись підказкою Мудрої Сови. Придумайте заголовок.

Урок 3. ЗАТОКА НА СМЕРКАННІ

1. Прочитайте. Підкресліть слова вжиті у переносному значенні.
Придумайте заголовок до тексту.

Ніби сурма засурмила здалеку, десь із неба. Тоді ще раз, ось уже багато сурем. Вони лунають усе ближче й переростають у гучне курликання.

Журавлі!

Сотні їх летять довгими ланцюжками, й гострими клинами спускаються — нижче й нижче. Летять із полів, здалеку, їх більше й більше — може, кілька тисяч. Де там полічити! Тіне простежує поглядом той невидимий шлях, яким вони восени прилітають щовечора, щоб переночувати подалі від людей на тихих водах затоки.

О такій порі, коли сонце ховається за морем, а небо все ще палає, щоразу прилітають ці великі птахи, сповнюючи повітря дзвінком курликанням і биттям тисяч, схожих на весла, крил.

(За Вольфом Шпільнером)

2. Розгляньте малюнок. Як ви думаєте, де це відбувається? Коли? Що ви бачите на малюнку такого, що дозволяє вам так говорити?

3. Послухайте текст ще раз. Спробуйте стисло переказати текст за малюнком.

4. У тлумачному словничку на ст.53 прочитай значення слова **затока**. Усно склади декілька речень із цим словом.

5. Напишіть стислий переказ тексту-опису. Використовуйте підказку Мудрої Сови.

План	Опорні словосполучення
1. Гучне курликання.	<i>Сурма засурмила; гучне курликання.</i>
2. Журавлі.	<i>Летять довгими ланцюжками; невидимий шлях; подалі від людей.</i>
3. Затока на смерканні.	<i>Сонце ховається за морем; небо ще палає; биттям крил; схожих на весла.</i>

Lined writing area for the exercise.

6. Перечитайте переказ. Виправте допущені помилки.

Урок 4.

РАДА Б МАТИ ДЛЯ ДІТЕЙ НЕБО ПРИХИЛИТИ ТА ЗОРЯМИ ВКРИТИ

1. Прочитайте п'єсу «Пташина історія» Н. Сіранчук у ролях. Чиї почуття описує автор у п'єсі?

Автор

Чарівний ліс!
Пташині трелі звучать на різні голоси.
Птахи щасливі в їх оселі,
І пісні линуть хоч куди.

І в цьому лісі, на горбочку,
Стоїть старенький дуб, а в нім
Кубельце мами і синочка,
Житло пташиної сім'ї

З любов'ю, ніжно годувала
Своє маленьке пташеня,
Хоч їжі їм було все мало
І мусила вона щодня
Кружляти і збивати крила,
Щоб їм поживоньку знайти
І рідному пташині-сину
У клюві їжу принести.

Мама-пташка

Поїж, дитинько, поживи,
Що я із поля принесла,
Від неї стане більше сили
У крилах, а в душі тепла.

Ось знову їжа закінчилась,
І мушу відлітати я
Й залишити тебе в гніздечку,
Люба дитинько моя.

Пташина

Матусю, люба, ніжна, мила,
На покидай мене, молю
В гніздечку, що для мене звила,
Сидіти сумно, я люблю,
Коли ти поруч біля мене
Сидиш, вкриваючи крильми,
І вчиш мене пісень веселих
Та як гніздечко берегти
Не покидай!...

Мати-пташка

Синочку милий,
Байками їжі не знайти

Повинен ти набратись сили, літять
навчитись
Щоб змогли, ми вчасно в вирій відлетіти,
Адже страшнішого нема,
Якщо нас тут у цьому лісі
Застане лютая зима.

Пташина

А хто така зима, матусю?
Чому боїшся ти її,
Вона, непевне, в капелюсі,
З гвинтівкою, капканом та сітьми?

Мати-пташина

Ні, сину, у зими страшніша зброя,
Вона приносить холод та кружить імлюю.
Голодну смерть вона готує всім птахам.
Приносить білий сон лісам, полям.

Пташина

Ну що ж лети, я буду намагатись
Гніздечко наше гідно берегти
Від вітру, як ти вчила ухилиятись
Й запаси їжі вірно стерегти.

Автор.

Ось так пташа казало мамі-пташці,
Відчувши силу у своїй душі,
Й відповідальність за пташину власність,
Мужчини, як господаря в сім'ї.

І ось сидить саме пташа в гніздечку,
Милується на білії хмарки
Та раптом гримнув грім, й його сердечко
Затрепетало в страсі гамірнім.

Зчинилась злива, і здійнявся вітер,
Побачивши пташинее гніздо,
Він заволав ще більш несамовито
І вирішив розкидати його.

Вітер.

Погляньте, примостилася ця пташка
На самому старенькому дубку,
Гніздечко її скинути неважко,
Пограюсь з ним та й кину у ярку.

Пташина

О вітре! Змилуйся! Не кидай,
Мале гніздечко у яроч.
Невже в тобі аж стільки гніву,
До нас, беззахисних пташок!

Вітер.

Це хто ж отак мене благає,
Стрекоче, незважаючи не грім?
Чи, може, сили стільки має,
Що шану втратило у всім.

Якесь пташа?! Подумать тільки!
Ану, нещаснеє, мовчи,
Як смієш ти благать у вітру
І грому гул не слухати.

Лежи отам, у ярі сизім,
З своїм старим, гнилим гніздом.
Не смій балакати до вітру,
Бо ще й омию дощиком!

Автор.

Затихла злива, щезли хмари,
Кудись поділись за лісами.
Сидить пташатко за кущами
І плаче гіркими сльозами.

І щось в повітрі страхітливе,
Вороже, трепетне висить.
Воно уже не має міри!
В пташатка серденько тремтить.

Крадеться ближче, ближче, ближче...
Це лис знайшов вже смакотище!

Пташатко.

Який він страшний оцей звір.
Лютіше вітру, вже повір.

Шановний пане, щось хотіли?
Пробачте, якщо я вам заважав!
Мене недавно вітер буйнокрилий,
У гніві просто скинув із дубка.

Лис.

Який дурний мій вранішній сніданок.
Він навіть ще не знає, що я лис!

Як смієш ти зчиняти такий галас!
Біля моєї темної нори.
Напевне, що твоя пташина-мати
Не клала тебе дзьобом до кори.

А зараз час тебе вже розірвати
Й ковтнути смачно, що не говори.

Автор.

І гострі зуби ярового лиса
Вчепились у пташинеє крило
Й не видно вже було густого лісу,
А ні хмаринок блиску не було.

Лиш біль точив маленьке серце,
Лиш болю слухалось воно.

Автор.

Відчувши зливу, пташка-мати
Стрімко летіла до дубка.
Та не змогла дитини врятувати.
І лиш дивилася за участю гнізда.

Стискаючий, жагучий, сильний,
Вона відчула тоді біль.
І в розпачі не зна куди летіти
Вона ударила грудьми об скло будівлі.

Хатина то була лісничого Максима,
Який, відчувши крик крилатої душі,
Пішов за її криком зшаленим
Й знайшов гніздо і пташеня в траві.

Бо кігті лиса різко опустились,
Коли зачули кроки лісника
І зуби, що вже гостро в крильця в'їлись
Покинули маленьке пташа.

2. Розгляньте малюнки. - Що ви бачите на першому малюнку? Що відбувається? Де це відбувається? З ким чи з чим можна порівняти пташину сім'ю? Як можна назвати цей малюнок? (*Пташине гніздо*)

- Що ви бачите на другому малюнку? Про що думає лис? Що відчуває пташеня? З ким чи з чим можна порівняти лиса? Пташеня? Як можна назвати цей малюнок? (*Нещастя*)

- Що ви бачите на третьому малюнку? Як ви гадаєте, що відбувається? А що ще крім цього? Що ви тут бачите такого, що дозволяє вам так говорити? Які відчуття переживає мати-пташка і пташеня? Які відчуття переживає лис? Що ви тут бачите такого, що дозволяє вам так говорити? Як можна назвати цей малюнок? (*Врятувались*)

3. Придумайте назву для кожного малюнка. Усно перекажіть п'єсу «Пташина історія». Використовуйте підказку Мудрої Сови.

Підказка

План	Опорні словосполучення
Зачин Пташине гніздо	Чарівний ліс; з любов'ю, ніжно годувала; тепло в душі.
Основна частина Нещастя	Зненацька вітер; сердечко затремтіло; вітер заволав несамовито; гіркі сльози; страхітливе, вороже висить; гострі зуби лиса; біль точив маленьке серце.
Кінцівка Врятувались	Шалений крик пташки; почув лісничий Максим; відігнав лиса.

4. Прочитайте прислів'я. Як ви їх розумієте?
Любов материнська й на віддалі гріє. На сонці тепло, а коло матері добре. Рада б мати для дітей небо прихилити та зорями вкрити.

Урок 5. ВЕЛИКИЙ ХУДОЖНИК

1. Прочитайте текст. Придумайте заголовок до тексту.

Всі знають Великого Кобзаря України, як геніального поета. Але шануємо Тараса Григоровича Шевченка не тільки за вірші, а й за його чудові малюнки. Оберігаємо їх, як великий скарб. Здається, що намальовані вони чарівним пензлем.

І не тільки пензель, а й звичайний олівець, вуглина робилися чарівними в Тарасовій руці. У намальованих картинах ніби оживало ніжне світло, дерева, хати, постаті – все живе.

Дуже любив малювати маленький Тарас. Кликали малого гратися його друзі. Хоч і як йому хотілося погратися в квача чи хованки, він часто відповідав:

— Ви грайтесь, а я малюватиму.

І малював він захоплено, натхненно, не завжди на папері, а іноді на стінках, на піску вугликом, паличкою. І друзі Шевченка пізнавали себе в тих малюнках.

Пройшов час. У настирливій праці змужнів талант кріпака. Т.Г. Шевченко став великим художником. В малюнках художника на першому місці була знедолена людина.

Ті картини, як і його вогняні поезії, пробуджували в народі лють до панів. Вони піднімали на боротьбу за правду, за волю.

Тому й бережемо ми ті картини, що їх малював своїм чарівним пензлем наш великий художник і поет.

2. У тлумачному словничку на ст.53 прочитайте значення слів **геніальність, талант, талан**. Усно складіть декілька речень із цими словами.

3. Розгляньте малюнок. Що ви на ньому бачите? Хто міг намалювати цей малюнок? Коли? Що ви тут бачите такого, що дозволяє вам так говорити? Що ви відчуваєте дивлячись на цей малюнок?

4. Послухайте текст ще раз.
Усно перекажіть текст. Використовуйте підказку Мудрої Сови.

Підказка

План	Лексичні засоби
1. Т.Г. Шевченко – геніальний поет і великий художник.	Пензель, геніальний поет, великий художник, змужнів талант, настирлива праця,
2. Любов до малювання в дитинстві.	Великий Кобзар, знають, тільки, намальована картина,
3. Кого зображував Шевченко в своїх картинах?	дерева, постать, маленький, натхненно, знедолена людина, лють, бережемо.
4. Як впливали картини Т. Г. Шевченка на народ?	

5. Запишіть переказ тексту в зошит. Користуйтеся підказкою.

Урок 6. ДНІПРО СЛАВУТИЧ

1. Розгляньте малюнок. Що ви на ньому бачите? А що ще, крім цього? Яка це може бути ріка? Як може називатись цей малюнок?

Дніпро – найбільша річка України. Початок бере в Росії. Там з болота витікає Дніпро маленьким струмком. Далі він тече по території Білорусі та України. А потім впадає у Чорне море. Не можна уявити Київ без його окраси – Дніпра!

2. Прочитайте вірш Марії Пригари. Красу якої ріки оспівує поетеса? — Підкресліть слова вжиті у переносному значенні.

*Пароплави плинуть серед ночі,
Вдалині шумлять херсонські плавні,
А Дніпро шепоче і шепоче,
Ніби роки згадує прадавні.
Бурмотить собі у вуса сиві,
Одкидає хвиль сріблясті шати.
На віку — немов на довгій ниві:
Стільки можна дідові згадати! (Марія Пригара)*

3. Прочитайте. Чи вживає автор слова у переносному значенні? Навіщо? Придумайте заголовок до тексту.

Красен Дніпро під ясну погоду, коли вільно та рівно несе крізь ліси, гори, і степи повнії води свої. Не сколихнеться, не прогрімить. Дивишся й не знаєш, стала чи пливе його величава ширина і ввижається, наче весь вилитий він з кришталю, і наче голубий блискучий шлях, без міри в ширину, без краю в далину, лине і в'ється по зеленому світу. Любо тоді й гарячому сонцю поглянути з висоти і скупати проміння в холодних кришталевих водах, і надбережним лісам ясно змалюватись у воді. Зелено-кучері! Вони тиснуться разом з польовими квітами до води й, нахилившись, милуються в ній і не намилуються, і не відірвуться від ясної своєї подоби, і всміхаються до неї, і вітають її, гойдаючи гілками. На середину ж Дніпра вони бояться глянуть: ніхто, крім сонця ясного та голубого неба, не загляне туди. Та не кожна й птиця долетить до середини Дніпра. Пишний! Рівної йому немає ріки у світі. (За М. Гоголем)

4. Перекажіть текст-опис.
Використовуйте підказку Мудрої Сови.

Підказка

План	Лексичні засоби
Зачин 1. Красен Славутич	<i>Бурхлива ріка; старий дідуган; срібляста нива; повні води; наче весь вилитий з кришталю; лине і в'ється по зеленому світу;</i>
Основна частина 2. Сонце над Дніпром.	<i>Сонце купає проміння в холодних водах; надбережним лісам ясно змалюватись у воді;</i>
Кінцівка Зелено-кучері ліси, кручі.	<i>Грізні велетні; мовчазні свідки; величні охоронці; на середину Дніпра ліси бояться глянуть.</i>

5. Напишіть переказ тексту «Славутич» не підглядаючи в авторський текст. Підкресліть слова та вислови вжиті у переносному значенні.

Урок 7.

ПОРАДНИКІВ БАГАТО, А ПОМІЧНИКІВ НЕМАЄ

1. Прочитайте уривок із оповідання Б. Комара «Дві груші й одна». Чому Сергійкові бабуся дала тільки одну грушу?

Сергійко і Леся гралися в садку. Повз них стежкою йшла незнайома бабуся. В одній руці вона несла кошик з грушками, другою опиралася на довгу сукувату палицю.

Спіткнулась бабуся об камінець, що лежав на стежці, і мало не впала. Не втримала кошика, випустила з рук, і груші розсипалися.

*— От лихо! — **скрушно** мовила вона.*

Відкинула палицею камінець зі стежки і заходилася збирати розсипані груші.

Тільки їй, старенькій, мабуть, важко було нахилитися за ними. Та, видно, ще й недобачала. Мацала, мацала навколо себе по стежці, по траві, поки не знаходила яку грушу.

Сергійко підійшов до бабусі, став показувати, де вони лежать.

— Ось... ось...— тикав пальцем. А коли бабуся й тоді водила руками не там, де він показував, Сергійко сердився: — Та не там! Ось тут...

Бабуся слухняно підбирала.

Прибігла й Леся. Побачила, що вони роблять, метнулася, швиденько визбирала решту груш у фартушок і висипала в кошик.

— Спасибі вам, дітки, що допомогли,— подякувала бабуся.— Нате ж вам за це. Це тобі, дівчинко,— дала Лесі дві здоровенні, підрум'янені з боків груші.— А це тобі, хлопчику,— простягла Сергійкові вже не дві, як сестричці, а чомусь лише одну грушу, хоча також велику й підрум'янену.

Ще раз подякувала їм, попрощалася й рушила далі стежкою.

Сергійко здивувався, чому Лесі бабуся дала дві груші, а йому одну.

(За Б. Комаром)

2. У тлумачному словничку на ст.53 прочитайте значення слів **скрушний**, **чванливий**, **чванство**. Усно складіть декілька речень із цими словами.

3. Прочитайте прислів'я. Як ви його розумієте?

Порадників багато, а помічників немає.

—Чи можемо ми назвати Сергійка чванливим? Чому?

4. Послухайте текст ще раз. Складіть його план.

---

5. Спробуйте стисло переказати текст за планом.

Стислий переказ – це переказ своїми словами основних подій тексту без подробиць.

6. Напишіть стислий переказ тексту в зошит. Вкажіть, які моральні риси характеру притаманні бабусі, Лесі та Сергійкові?

Урок 8.

ХТО ДУЖЕ ЛЮБИТЬ МАМУ

1. Прочитайте текст. Придумайте заголовок до тексту. Хто із сестер дійсно любить маму?

Сестри, Валя і Ніна, гралися на подвір'ї. Вони гралися і чекали матір, але вона довго не приходила. От Валя й каже Ніні, що треба до приходу мами полити квіти, підмести підлогу, помити тарілки й ложки.

Ніна відмовилася і чекала на подвір'ї маму. Валя тим часом взялася за роботу.

Незабаром показала мама. Ніна так і кинулась до неї. Вона сказала, що довго сиділа і чекала маму.

В цей час з хати вийшла Валя.

— Валю, чому не зустрічаєш мене?

Дівчинка відповіла, що вона підмітала підлогу, поливала квіти, мила посуд.

Ніна обняла матір і залепетала, що вона дуже її любить.

Мати уважно поглянула на дочок, поставила Ніну на землю, а Валю пригорнула і міцно поцілувала. Ніна тоді все зрозуміла. Вона почервоніла і мало не заплакала.

(За О. Пархоменком)

2. У тлумачному словничку на ст.53 прочитайте значення слів **щиросердний**, **лицемірство**. Усно складіть декілька речень із цими словами.

— Хто із сестер виявив щиросердя, а хто лицемірство? Чому?

3. Послухайте текст ще раз.

Усно перекажіть текст від імені Ніни. Використовуйте підказку Мудрої Сови.

Підказка

План	Лексичні засоби
1. Що робили і кого чекали сестри?	Сестра, подвір'я, чекали, <u>не приходила</u> , залепетала, почервоніла, мало <u>не заплакала</u> .
2. Що запропонувала Валя?	
3. Як до цього поставилась Ніна?	
4. Хто зустрічав маму?	
5. Чому Валя не вийшла зустрічати маму?	
6. Хто дуже любить маму?	

4. Прочитайте прислів'я. Як ви їх розумієте?

Добрі діти – батькам вінець, а злі діти – кінець. Без любові до матері немає і любові до людей.

5. Складіть та запишіть план оповідання, як ви допомагаєте мамі дома. Усно розкажіть за складеним планом.

---

6. Напишіть складене оповідання «Як я допомагаю мамі дома» у зошит. Завершіть ваш твір одним із вивчених прислів'їв.

Пам'ятай!

Кожний твір складається з абзаців.

Урок 9.

ЯК ПОТРІБНО ДОПОМАГАТИ ПТАХАМ ВЗИМКУ

1. Прочитайте текст. Придумайте до нього заголовок. Підкресліть слова вжиті в переносному значенні.

Зимовий ранок сонячний і прозорий. На снігу іскринки переливаються. Дахи на будинках неначе з вати. Із димарів дим іде блакитний.

Тарасик і Тетянка дерев'яними лопатками прокидають стежку до хвіртки. Бо за ніч снігу зима намела. Тарасик кидає й кидає, цілу хурделицю зняв за собою. А Тетянка розігнулася, зіперлась на держак. І до Тарасика:

— *Ой, поглянь – яблунька зацвіла!*

— *Задивилися удвох на яблуньку. А вона вся в інеї, наче у цвіту.*

— *А на другій яблуньці он уже і яблука! – каже захоплено Тарасик.*

І справді – такі червоні, круглбоккі. Ну хіба не казка?!

Та це ж снігурі на гілках посідали!

Підійшли ближче, щоб роздивитися. А снігурі – пурх! – і полетіли. Тетянка засмутилася.

А біля хвіртки сніговик стоїть і до Тетянки й Тарасика усміхається. Мабуть, хоче сказати: зимовій казці не кінець. Вона тільки починається.

(Василь Чухліб)

Не всі птахи на зиму відлітають у вирій. Багато з них залишаються зимувати. Взимку вони перелітають ближче до людського житла, бо тут легше знайти поживу. І якби птахи вміли говорити, то, мабуть попросили б нас про допомогу.

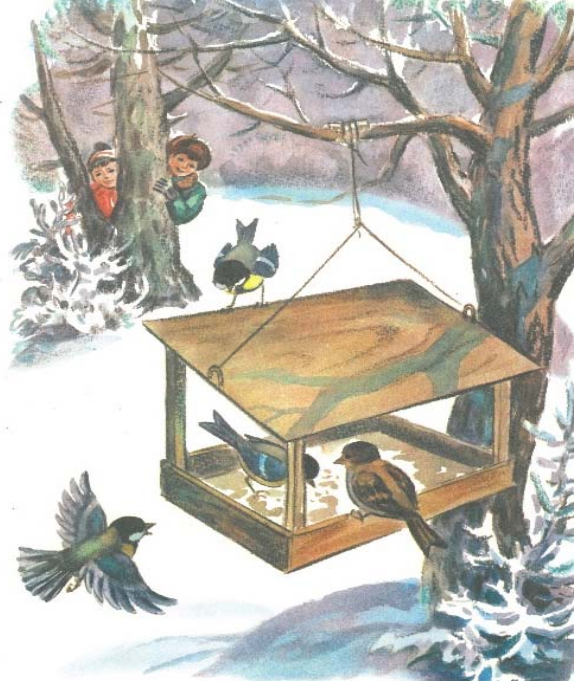
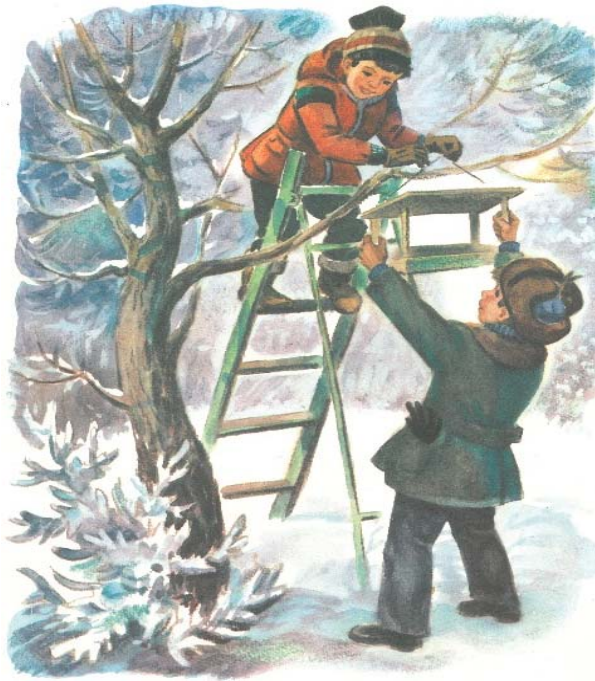

- Пригадайте, яких зимуючих птахів ви знаєте? Чому потрібно підгодовувати птахів взимку?

2. Розгляньте малюнки.

Що ви на них бачите? Придумайте імена дітям. Який корм потрібно класти в годівничку? Чи добру справу роблять діти? Чому? Що ви відчуваєте дивлячись на ці малюнки?

3. За виділеним у тексті початком та малюнками, склади розповідь про допомогу птахам взимку.

Спочатку складіть та запишіть план розповіді, як діти допомагають птахам взимку. Розкажіть про допомогу птахам взимку від імені одного з дітей.

---

4. Стисло напишіть складену розповідь у зошит.

Пригадай!
З яких частин складається текст?
Як треба записувати кожен частину тексту?

Урок 10. ЧУДОВИЙ ДЕНЬ

1. Розгляньте малюнок. Що ви на ньому бачите? А що ще, крім цього? Де це відбувається? Що ви тут бачите такого, що дозволяє вам так говорити? Чи можемо ми назвати дівчинку турботливою? Чому?

2. Прочитайте уривок із оповідання Л. Цой «Чудовий день». Чому хлопчачки відчували, що цей день виявився для них чудовим?

Хлопці каталися на ковзанці: і сидячи, і лежачи, і на картонці. Але очима захоплено поверталися до гірки з трамплінами. «Де ж узяти санчата?» – міркували вони. Андрійко знає, що в цьому році батьки йому знову не зможуть купити санчата. Їх сім'я – багатодітна, також мама попередила хлопчика, щоб почекав ще рік, може в наступному році зможуть їх придбати. А у Віті є лише мама і сестричка, бо татко загинув, коли визволяв людину з вогню, він був пожежним. Старі санчата поламані лежали на балконі, а нові – мама купити не в змозі.

І ось на радість друзів до гірки з санчатами поспішав їх однокласник Олег.

«Олегу, ти даси нам санчата з'їхати з цієї гірки з трамплінами?» – запитав Вітя. Олег був діловий хлопчина, він трохи задумався і погодився, але зажадав від товаришів, щоб ті принесли йому якусь цікаву річ на обмін.

«Якщо я буду просто так давати свої речі, я ніколи не стану бізнесменом», – зауважив він. Поки хлопці обмірковували, що ж можна віддати Олегу, повз них проїхала Оленка, сусідка Віктора. Її санчата були зовсім новенькі, свіжа фарба блищала яскравими кольорами. Вітя допоміг дівчинці забратися нагору. І попросив: «Оленко, ти даси нам свої санчата, щоб ми проїхали через трамплін? Хоч би по-разочку?»

«Ой ні, мене мама буде сварити. Вона наказала нікому не давати, вони ж новенькі. А як будуть старі, я вам обов'язково дам», – випалила Олена.

«Пішли додому», – запропонував Андрій. Друзі почали спускатися з гори. Коли вони прощалися, почувся тріск, а згодом – дитячий крик і

голосний плач. Хлопці побачили Оленку, яка лежала на снігу, і тріснути санчата, що були поруч. Дівчинка з жахом дивилася на них і плакала. Вітя підняв її, почав струшувати сніг з її одягу та заспокоювати. А Андрій тримав санчата. «Що ж робити, як їх полагодити» – міркував він.

І поки Андрій міркував, як закріпити цей брусок, почувся голос дідуся: «Не плач, маленька, це не біда, ось поруч моя майстерня, я їх полагоджу. І хлопці мені допоможуть. Ну як, згода?»

Діти зразу погодилися. Вони впізнали в дідушеві колишнього вчителя праці, який працював багато років у їхній школі, а тепер був пенсіонером.

У майстерні чого тільки не було. Оченята в хлопців блищали від захоплення. Вони ще ніколи не бачили такої кількості інструментів: тут є і для різьби по дереву, і по металу.

Андрійко закотив рукава і заходився допомагати. Через декілька хвилин Оленка тримала свої санчата. Вона дякувала і запрошувала друзів на гірку.

Але Андрій вже домовився з дідусем, щоб полагодити і санчата Віктора. Біля трьох годин поралися хлопці у майстерні.

І ось друзі зі своїми санчатами стоять біля гірки з трамплінами. Андрій відштовхується, впевнено перестрибує подвійний трамплін, долає перешкоди і всю дистанцію першим і зупиняється біля переможного дерева.

Вітя обводить поглядом все навкруги. Серденько аж вискакує із його грудей. Така радість, така радість переповнює душу.

Який же сьогодні чудовий день!

(За Л. Цой)

3. У тлумачному словничку на ст.53 прочитайте значення слів **турботливий, корисливий, великодушний, трамплін.**

Усно складіть декілька речень із цими словами.

4. Поміркуйте і дайте відповідь на запитання.

— Чому у Андрійка та Віктора не було санчат?

— Чи можемо назвати Олега корисливою людиною? Чому?

Чи може корислива людина стати справжнім другом?

— Яку моральну якість виявила Оленка? Чи припустима жадібність між товаришами?

— Які моральні риси притаманні Андрійкові та Віктору? Чи можемо їх назвати справжніми друзями? Чому?

5. Напишіть твір-міркування на тему: «Яким повинен бути справжній друг». Користуйся порадами Мудрої Сови.

ПОРАДИ МУДРОЇ СОВИ

Своє обґрунтування можна почати так:

На мою думку, ...

Варто зазначити, що .....

Вважаю, що .....

Це можна пояснити тим, що ....

Придумайте, який висновок можна зробити.

Поміркуйте, які моральні якості повинні бути притаманні справжньому другу?

Урок 11.

ХТО ДОБРЕ СЕРЦЕ МАЄ, ТОЙ УСЕ ЗДОЛАЄ

1. Розгляньте малюнок.

Що ви на ньому бачите?
А що ще, крім цього? Де це відбувається? Що ви тут бачите такого, що дозволяє вам так говорити? Як може називатись цей малюнок? Що ви відчуваєте дивлячись на цей малюнок?

2. Прочитайте байку Н. Сіранчук «Тайгова пригода». Чи можемо ми сказати, що природа виявила милосердя щодо білочки?

Свіжий подих вітру
ароматом хвої
розбудив модрину
тайги лісової.

Свої пишні віти,
голочки чудові
умила водою
роси крижаної.

Розправила гілля,
поглянула вниз...
на гілці її
рудохвостик повис.

Зашуміли гучно
кедри і ялини:
„Не терпи нахабу,
скинь його, модрино!”

Білки рудохвості
шкодять нам кору.
Лузають горіхи
й кидають в траву.

„Добре, зараз скину”, -
розхитнула гілку -
й білченя упало
на ведмедя-дрімку.
Чом ти бешкетуєш ?
Пореш тут дурниці,
не даєш поїсти
ягідок брусниці.

Розвернувся ведмедик,
вдарив білченятко.
І роздерло лапку
маленьке звірятко.

Сльози покотились:
„У чому я винен?
Я ж багато років
живу на модрині.”

Горішки кедрові
у дупло складаю,
до зими готуюсь,
морозів чекаю.

Шкода стало кедру
білченя гарненьке.
Підхопив на віти
захистив маленьке.

А духмяний вітер
вмить загоїв рану
й передав ведмедю
таку телеграму:

„Погано, клишоногий,
слабших ображати.
Їх потрібно завжди
з біди виручати”.

3. Прочитайте прислів'я. Як ви їх розумієте?

Шукаєш допомоги – сам допомагай. Порадників багато, а помічників немає. Господь щедроти тим рясно посилає, де один іншому допомагає. Хто добре серце має, той усе здолає.

4. У тлумачному словничку на ст.53 прочитайте значення слова **милосердя**.

Усно складіть декілька речень із цим словом.

5. Прочитайте текст-розповідь. Придумайте заголовок до тексту.

Тайга – це дикий хвойний ліс. Він тягнеться широкою смугою на півночі Європи й Азії до Охотського моря.

На узліссі і берегах річок та озер ростуть листяні дерева: верба, береза, горобина, вільха. Весною на їх гілках з'являється листя, а восени листя жовтіє і опадає.

У глибині лісу ростуть хвойні дерева: сосна, ялина, смерека, кедр, модрина. На гілках у них не листя, а колюча хвоя.

Тісними рядами стоять високі сосни, кедри, смереки, модрини. Їх верхівки густо сплітаються. Проміння сонця не може проникнути крізь гущавину. У лісі сутінок. Земля покрита товстим шаром опалої хвої.

Під деревами росте мох, а в моху – кущики брусниці, чорниці.

Тихо в лісі. Рідко чути спів птахів. Тільки білки стрибають по гілках кедрів і лузаять горіхи. Зрідка пробіжить олень, швидко проскаче заєць, повільно пройде бурий ведмідь. І знову тиша.

6. Перекажіть текст-розповідь.
Використовуйте підказку Мудрої Сови.

План	Лексичні засоби
Зачин 1. Дикий хвойний ліс	<i>На півночі Європи і Азії до Охотського моря.</i>
Основна частина. 2. Природа в лісі	<i>Верба, береза, горобина, вільха; сосна, ялина, смерека, кедр, модрина; в моху – кущики брусниці, чорниці.</i>
Кінцівка 3. Звуки тайги	<i>Тиша, пронизливий крик пташки.</i>

Урок 12. БУРЯ НА МОРІ

1. Розгляньте малюнок. Що ви на ньому бачите? На що чи на кого схоже море, коли воно неспокійне? З чим чи ким можна порівняти море? Що ви тут бачите такого, що дозволяє вам так говорити? Що ви відчуваєте дивлячись на цю картину?

2. Прочитайте текст.
Придумайте заголовок до тексту.

У десять годин ранку вітер затих і вітрила корабля звисли. Увесь обрій з правого боку був оповитий важкими грозовими хмарами. Їх зрідка пронизувала блискавка. Капітан та ще кілька офіцерів дивились у біноклі на обрій, який ставав все темнішим і темнішим.

Капітан скомандував: «Викличте всіх наверх і заберіть вітрила».

Через хвилину вся команда була наверху. Були приборані всі вітрила. Вітер став дути сильними поривами. Хмари закривали небо. Не пройшло й півгодини, як буря з ревом налетіла на корабель. Вона зірвала вершки хвиль і з шаленою люттю стала бити корабель і заливати палубу. Стало зовсім тихо.

Полилась страшенна злива, забищала сліпуча блискавка. Із хмар стали падати вогненні кулі. Ось буря стала сильніше нахилити набік корабель і гнути щогли... Ось-ось він перекинеться і потоне в морській безодні. Якийсь пекельний гул кругом. Серед молодих матросів багато плачуть.

Капітан кричить у рупор громовим голосом: «Сокири приготуйте, щоб рубати щогли в разі потреби».

Коло щогл стояли матроси з сокирами. Раптом від бурі найбільша щогла повалилася і нахилила корабель ще більше. Величезні хвилі були готові залити його. Всі ахнули.

— Щоглу за борт!... Скоріше!... Рубати линву! – крикнув у рупор капітан, і обличчя його побіліло.

Прошло кілька жахливих хвилин. Корабель лежав майже на боку. Нарешті, всі линви були обрубані, і щогла зникла в хвилях. Корабель піднявся, і обличчя капітана прояснилося.

У цій боротьбі пройшла година, друга, третя, які здавались віками. Нарешті, буря стала віддалятися. Грім гримів з боку, і блискавка блискала вдалині, хвилі зробились меншими. Всі полегшено зітхнули. Але корабель втратив щоглу і декілька шлюпок, змитих хвилями. У багатьох місцях був проламаний борт.

(За К. Станюковичем)

3. У тлумачному словничку на ст.53 прочитайте значення слів **щогла**, **линва**, **борт**. Усно складіть декілька речень із цими словами.

4. Послухайте текст ще раз.
Усно перекажіть текст від імені матроса. Використовуйте підказку
Мудрої Сови.

Підказка

План	Лексичні засоби
1. Наближення бурі.	<i>Обрій, вітрила, пекельний</i>
2. Готуються до боротьби з бурєю.	<i>гул, линва, щогла, борт, шлюпка, офіцери, наверху,</i>
3. Буря налетіла на корабель.	<i>поривами, люттю</i>
4. На волосок від смерті.	<i>зблищала, ось-ось,</i>
5. Обрубати щоглу і линви.	<i>нахилила, величезні,</i>
6. Корабель врятовано.	<i>віддаляться, зітхнули,</i>
7. Буря віддалялась.	<i>декілька.</i>

Складений переказ називається **творчим**. Ви передали зміст тексту по-іншому, змінивши особу, від якої ведеться розповідь.

5. Прочитайте прислів'я. Як ви їх розумієте?

Не море топить кораблі, а вітер. Хто переплив море, той знає горе.

Пригадайте!

Як відділяються на письмі дві частини складного речення?

6. Запишіть переказ тексту в зошит від імені матроса. Користуйтеся підказкою.

Урок 13. ШОКОЛАД БОЦМАНА

1. Прочитай текст. Придумайте до нього заголовок.

Наш пароплав ішов теплими південними морями. Якось ми зупинились біля берегів Африки. До нас на човні підплив чорний хлопчина. Він продав морякам двох мавпочок. Мавпочки швидко звикли до нового місця. Незабаром вони стали улюбленцями команди. Моряки назвали їх Машкою і Яшкою.

Наш боцман сховав у шухляді стола дві коробки шоколаду. Якось, виходячи з каюти, він не зачинив дверей. Машка вскочила в каюту й почала там господарювати. Вона зазірала скрізь.

Коли боцман повернувся, перед самісіньким його носом на палубу виплигнула Машка. В зубах вона тримала коробку шоколаду.

Боцман погнався за мавпою. Звірення легко метнулося по пароплаву. Матроси з голосним сміхом і свистом поспішили боцману на допомогу. Проворна Машка не давалась до рук. Вона плигала, ховалась.

Галас і метушня знялись на палубі. Розохочені несподіваною розвагою, матроси не шкодували ніг.

— Половину шоколаду тому, хто відбере коробку! – крикнув боцман, наздоганяючи хвостатого злочинця.

Та ось мавпа випустила коробку. Боцман радісно схопив і відкрив її. Матроси заглянули туди і зареготали. Коробка була порожня.

Машка ж сиділа на щоглі, доїдала шоколад і пищала від задоволення.

(За М. Трублаїні)

2. У тлумачному словничку на ст.53 прочитайте значення слів **боцман**, **палуба**, **каюта**, **юнга**. Усно складіть декілька речень із цими словами.

3. Розгляньте малюнок. Що ви на ньому бачите? А що ще крім цього? Хто цей юний хлопчина зображений на малюнку? Що ви тут бачите такого, що дозволяє вам так говорити? Що ви відчуваєте дивлячись на цей малюнок?

4. Послухайте текст ще раз.

Усно перекажіть текст від імені боцмана чи одного з матросів.

Використовуйте підказку Мудрої Сови.

Підказка

План	Лексичні засоби
1. Мавпочки на пароплаві. 2. Каюта боцмана. 3. Машка в каюті. 4. Із здобиччю з каюти. 5. Погоня за хвостатим злочинцем. 6. Машка доїдає шоколад на щоглі.	Боцман, шухляда стояла, каюта, щогла, палуба, самісіньким, несподівана розвага, радісно, зареготали, задоволення, схопив.

5. Запишіть переказ тексту від імені юнги чи одного з матросів. Користуйтеся підказкою.

Пам'ятай!

Кожний пункт плану розкривай з абзацу.

Клички тварин пишуться з великої літери.

Урок 14. ТРАВНЕВА НІЧ

1. Прочитайте вірш Лесі Українки. Підкресліть слова вжиті у переносному значенні.

*Зорі – очі весняної ночі!
Зорі – темряви погляди ясні!
То лагідні, як очі дівочі,
То палкії, мов світла прекрасні.*

*Онде зірка палає, мов полмінь,
Білі хмари круг неї, мов гори,
Не до нас посила вона промінь,
Вона дивиться в інші простори.*

*Інша зіронька личко ховає
В покривало прозореє срібне,
Соромливо на діл поглядає,
Сипле блідеє проміння дрібне.
(Лєся Українка)*

2. Розгляньте малюнок. Що ви на ньому бачите? А що ще, крім цього? Що ви тут бачите такого, що дозволяє вам так говорити? Як може називатись цей малюнок?

3. Прочитайте текст-опис. Чи вживає автор слова у переносному значенні? Навіщо? Придумайте заголовок до тексту.

Була чудова травнева ніч. У вуличці було темно. Крізь чорну баню верхівіття де-не-де продерся срібний промінь місяця й ліг на чорну землю срібною плямою. Вийшовши з вулички, Гнат неначе пірнув у море білого світла. Те блакитне світло тихо лилося згори, а зачарована земля наче купалася у фантастичному сяйві.

Гнат подався до ставка і сів під вербою. Він глянув на ставок і не впізнав його. Ні, то не ставок, то друге небо з місяцем і з зорями. Два місяці неначе усміхаються один до одного. Зорі тихо тремтять угорі і долі.

А в садках солодко дримають окутані місячним сяйвом стрункі тополі, широковіті липи, кристалі яблуні. Лише інколи, немов крізь сон, тихенько зітхне деревина молодим листом. Тихо. І земля, і вода, і повітря — все послухало.

(За М. Коцюбинським)

4. Перекажіть текст-опис. Використовуйте підказку Мудрої Сови.

Підказка

План	Лексичні засоби
Зачин 1. Чудова травнева ніч. 2. Крізь верховіття дерев продерся промінь місяця. 3. Блакитне світло ллється згори.	<i>Продерся срібний промінь, впірнув у море білого світла, зачарована земля, фантастичне сяйво.</i>
Основна частина 4. Ставок у місячну ніч.	<i>Зорі тихо тремтять угорі і долі, два місяці усміхаються один до одного.</i>
Кінцівка 5. У садках. 6. Тихо. Все послуло.	<i>Тихенько зітхне деревина молодим листом, ставок, де- не-де, верховіття, блакитне світло.</i>

5. Напишіть переказ тексту «Травнева ніч» не підглядаючи в авторський текст. Підкресліть слова та вислови вжиті у переносному значенні.

Урок 15. РИБУ ВРЯТОВАНО

1. Прочитай текст. Придумайте до нього заголовки. Навіщо сім'я рятувала рибу?

У неділю рано тато вивів з гаража мотоцикл з люлькою. Тато сів за кермо. Мама позад нього. Тимко з Наталею вмістились у люльці. Вони поїхали до улюбленого озерця біля річки.

Ось і озерце. Води в ньому зовсім мало залишилось. Піниться, хвилюється вода в озерці.

— *Що це, тату? – гукає Тимко.*

— *То риба, сину! Озерце пересихає.*

Тимко хотів наловити багато риби. Але мама сказала, що рибу рятувати треба.

Тато наказав Тимкові набрати чистої водички у відерце. Тато і діти виловлювали рибу з озерця і вкидали у відерце. Потім відносили і виливали в річку. Риба блискала сріблястим боком і шугала в глибину. Багато риби було врятовано.

(За А. Дрофанем)

2. Послухайте текст ще раз.

Усно перекажіть текст від імені Тимка. Використовуйте підказку Мудрої Сови.

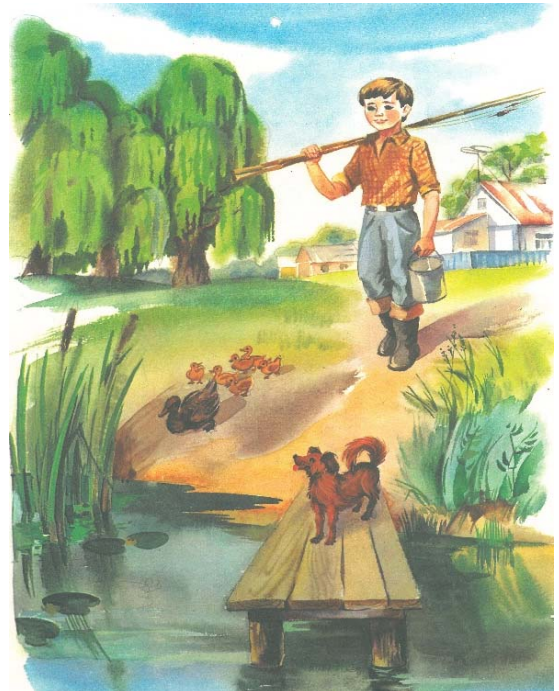
Підказка

План	Лексичні засоби
1. Всією родиною до озерця.	Кермо, блискала сріблястим боком, піниться, хвилюється
2. Вода піниться, хвилюється.	вода, у люльці, озерце, <u>небагато</u> , пересихає, неділя, в
3. Треба рятувати рибу.	ньому, відерце.
4. Рибу врятовано.	

3. Розгляньте малюнок. Що ви на ньому бачите? А що ще, крім цього? Де це відбувається? Коли це відбувається? Що ви тут бачите такого, що дозволяє вам так говорити? Як може називатись цей малюнок? Що ви відчуваєте дивлячись на цей малюнок?

4. За малюнком, складіть розповідь «Рибалка».

Спочатку складіть та запишіть план розповіді. Розкажіть про рибалку від імені хлопчика.

---

5. Стисло напишіть складену розповідь у зошит.

Пригадай!

З яких частин складається текст?

Як треба записувати кожен частину тексту?

Урок 16. ДОЩ У СТЕПУ

1. Прочитайте. Чи вживає автор слова у переносному значенні? Навіщо? Придумайте заголовок до тексту.

Минали дні, а дощів не було.

Вдень не лише сонце – все небо, здавалось, палило, дихало спекою. Степ дедалі втрачав свої яскраві барви, свою весняну моложаву свіжість.

Повітря було наскрізь сухе, не випадала навіть роса на світанку... Хліба, здається, з останніх сил трималися за життя. На них боляче було дивитись...

Надворі все вигоряло.

І раптом у другій половині дня наступило довгождане... Все почалося просто: з-за обрію тихо виткнувся ріжечок ледве помітної синьої хмари. Залитий сонцем степ одразу принишк, затаїв подих, мовби чекаючи, що з цього вийде. А ріжечок тим часом уперто вигонився вгору і незабаром уже закрив собою половину неба.

І ось раптом загриміло, полегшено зітхнув степ, і радісніше стало навкруги.

Все прийшло в рух. Потемнілими степами мчав вітер, захвилювалися зелені вали лісосмуг, заметушилися птахи в повітрі. Все ближче гриміло, блискало. Сива повноводна хмара вже висіла над цілим степом. Світлі паруси дощу помітно наближались нивами. Все ближче та ближче вони. З тихим дзвоном впали перші краплини, все стрепенулося, і вже широкою чарівною музикою зашумів дощ, цілющий травневий дощ. Сивіла дощем далечінь, вода вже блищала на шляху, земля набиралася сили, хліба помітно зеленішали.

Рівно, тихо шуміло навкруги.

(За О. Гончарем)

2. Розгляньте малюнок.

Що ви на ньому бачите? А що ще, крім цього? Де це відбувається? Що ви тут бачите такого, що дозволяє вам так говорити? Як може називатись цей малюнок? Що ви відчуваєте дивлячись на цей малюнок?

— Перекажіть текст.

Використовуйте підказку
Мудрої Сови.

Підказка

План	Опорні словосполучення
Зачин Спека у степу	Палить сонце; степ втрачає свої яскраві барви; повітря; хліба з останніх сил тримаються за життя.
Основна частина Перед дощем	З-за обрію виткнулась синя хмара; степ одразу принішк; хмара закрила небо.
Скоро дощ	Полегшено зітхнув степ; все прийшло в рух; все ближче гриміло, блискало; світлі паруси дощу помітно наближалися.
Кінцівка Дощ	Упали перші краплини; зашумів цілющий травневий дощ; земля набиралася сили; тихо шуміло навкруги.

3. Напишіть переказ тексту «Дощ у степу» не підглядаючи в авторський текст. Підкресліть слова та вислови вжиті у переносному значенні.

Урок 17. ДИВНИЙ АПЕЛЬСИН

1. Прочитай оповідання «Дивний апельсин» В. Іванова. Чому автор дібрав таку назву? Чому навчає нас ця розповідь?

Мама купила апельсин. Їх їли після обіду, а один залишився. Мама й каже: — Нехай цей апельсин буде для Наталочки. Вона його з'їсть перед тим, як у дитячий садок піде. І поклала апельсин до Наталчиної сумки. Коли лягли спати, дівчинка подумала:

— Мишко раніш від мене встає, в школу йде і довго вчиться. Я тільки гуляю. Треба йому цей апельсин віддати.

Тихенько встала і поклала апельсин до Мишкового портфеля.

У школі Михась побачив у портфелі апельсин. Зрозумів він, хто поклав, усміхнувся: «От яка хороша в мене сестра! Поганий я буду брат, якщо з'їм цей апельсин. Наталка менша за мене. Мені треба про неї турбуватися».

Ввечері хлопчик тихенько поклав апельсин до Наталчиної сумки.

Прокинулася вранці Наталя – знову в її сумці апельсин. Усміхнулася вона: «От який хороший у мене брат, а все одно я апельсина не з'їм».

Увечері вона знову поклала апельсин йому в портфель. А Мишко це побачив.

Засміялися брат і сестра, поділили апельсин порівну і з'їли.

(В. Іванов)

2. Послухайте оповідання ще раз.

Усно перекажіть текст від імені Мишка чи Наталочки. Використовуйте підказку Мудрої Сови.

Підказка

План	Лексичні засоби
1. Хто купив апельсини?	Апельсин, з'їли, порівну, вона, сестричка, Наталочка, він, братик, Михась.
2. Кому віддали останній апельсин?	
3. Що зробила Наталочка?	
4. Що зробив Мишко?	
5. Що зробили діти з апельсином?	

3. Запишіть переказ тексту від імені Мишка чи Наталочки. Користуйтеся підказкою.

ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИЧОК

Борт – бічна частина корпусу судна.

Боцман – посада морського офіцера, який керує матросами на кораблі.

Вірний – той, який заслуговує довір'я; постійний у своїх поглядах і почуттях; відданий.

Великодушний – який має прекрасні душевні якості, благородні почуття, велику доброзичливість.

Геніальність — це набір здібностей, який визначає появу творців, що мають історичне значення в житті суспільства, засвідчують нову епоху в розвитку культури, науки та науково-технічного прогресу.

Делікатний – ввічливий, люб'язний, завжди готовий виявити увагу, зробити послугу.

Делікатний – який має приємний вигляд; витончений, тендітний.

Зато́ка — частина океану, моря, озера, що заходить у суходіл, але має вільний водообмін з основною частиною водойми.

Каюта – приміщення на кораблі, яке обладнане для проживання людей.

Корисливий – який прагне до власної вигоди, наживи.

Линва – канат, мотузка.

Лицемірство – поведінка, що прикриває нещирість, злість притворним щиросердям, чеснотою.

Милосердя – це доброта до ближніх, допомога в скрутних становищах, співчуття та розуміння.

Палуба – горизонтальне перекриття в корпусі судна у вигляді підлоги.

Скрушений – який виражає сум, журбу; скорботний.

Талант — високий рівень обдарованості, природний хист людини до певного виду діяльності.

Талан – доля, життєвий шлях когось-небудь. (*Ой, світе мій ясний, світе мій прекрасний, Який мій талан нещасний!*)

Талан – удача, успіх.

Трамплін – спеціальне пристосування (іноді природна гірка) для відштовхування під час спортивних стрибків, що збільшує їх довжину та висоту.

Чванливий – який любить чванитися, схильний до чванства; пихатий.

Чванство – бундючність, зарозумілість, виставляння своїх переваг перед ким-небудь.

Щиросердний – сповнений щирості, відвертості, сердечності.

Турботливий – який виявляє турботу; уважний, дбайливий.

Щогла – високий стовп, вертикальна або похила конструкція на судні, призначена для встановлення вітрил, підняття прапора, влаштування спостережних пунктів і т. ін.

Юнга – підліток на судні, який готується стати матросом.

ОСНОВНІ ПАМ'ЯТКИ

Як скласти текст-розповідь

1. Визнач тему та головну думку тексту.
2. Добери заголовок до тексту.
3. Подумай, як почати розповідь.
4. Поміркуй, про що хочеш розповісти в тексті (що відбувалося, що було найцікавішим, чим це завершилося).
5. Продумай, як закінчити розповідь.

Як скласти текст-опис

1. Визнач, кого, що чи яке явище будеш описувати.
2. Визнач головну думку тексту.
3. Добери заголовок до тексту.
4. Добери низку слів, якими можна описати обраний предмет чи явище.
5. Подумай, якими словами можна якнайточніше, найяскравіше описати предмет чи явище.
6. Визнач власне ставлення до того, що описується.

Як скласти текст-міркування

1. Подумай, над чим ти будеш міркувати.
2. Визнач головну думку тексту.
3. Добери заголовок.
4. Продумай послідовність, у якій будеш викладати свої міркування, на що будеш спиратися.
5. Своє обґрунтування можна почати так:
Це відбувається тому, що...
Отже, це явище (предмет) є...
Це можна пояснити тим, що...
6. Продумай, який висновок можна зробити.

Навчальне видання

Наталія Миколаївна СІРАНЧУК

З О Ш И Т
КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ
УРОКІВ МОВЛЕННЯ

Скарбничка рідного слова

4 клас

Підписано до друку 11.10.2017. Формат 60x84 1/8.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 7. Тираж 300 прим.

Видавець ФОП Сладкевич Б. А.
вул. Ватутіна, 34 кв. № 59
Київська обл., Нові Петрівці 07354
тел.: +38067-393-33-34
e-mail: 3933334@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 5409 від 02.08.2017 року.

Сіранчук Н. М. Зошит компетентісно орієнтованих уроків мовлення. 4 клас.
С 40 / Н. М. Сіранчук. – К. : Видавець ФОП Сладкевич Б. А., 2017. – 56 с.

ISBN 978-617-7594-05-4

Зошит призначений для роботи на компетентісно орієнтованих уроках мовлення або факультативних заняттях із української мови. Вміщені в ньому завдання уможливають навчання дітей розуміти і будувати висловлювання різних видів: розповідь, опис, міркування. Сприяють збагаченню словникового запасу другокласників словами різних тематичних груп, виражальними засобами мови. Значне місце відводиться найпростішому жанру висловлювання – розповіді.

УДК 371.32:811.161.2

ISBN 978-617-7594-05-4

© Сіранчук Н. М., 2017
© ФОП Сладкевич Б. А., 2017